

SÁGHY ILDIKÓ

KÖNYVÜNNEP KARANTÉNBAN

Mit szépítjük a dolgot: a karantén szó kevésbé tapintatos szinonimája a vesztegár. És valóban mi vesztegár alatt élünk lassan másfél esztendeje, annak számos keserves következményével együtt. A vigaszul emlegetett „most legalább jut idő és energia sok mindenre” mondatot megszívulva azonban, mi is a pozitív fordulat javára próbálunk ebből némi tőkét kovácsolni. Ezért könyves különszámunkban, ahogyan olvasóink azt látni fogják, az időbeli aktualitásoktól függetlenül, illetve azokon túlmutatva, jó néhány olyan, pártját ritkító, különleges kiadványra is figyelmet fordíthatunk, amelyeknek eddig nemigen jutott hely a szűkre szabott hasábokban. Miközben a legfrissebb könyvmegjelölések között is tallózni szeretnénk.

A hagyományosan nyári rendezvényt tavaly előbb ősre halasztották, majd a járvány miatt akkor sem volt ajánlatos megtartani. Ez évben a júniusi könyvhét szintén halasztódott: a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése bejelentette, hogy a tervek szerint a 92. Ünnepi Könyvhetet 2021. szeptember 2–5. között rendezik meg a Vörösmarty tér és a Duna-korzó területén – külön figyelmet fordítva az egészségügyi óvintézkedésekre. Így hát mi most arra törekszünk, hogy a júniusi könyvhét hiátusából mutatóban valamelyest, könyves számunk kivételesnek mondható ajánlásával pótolni tudjunk.

Csak két figyelemkeltő példát említenék erre. Sir Bryan Cartledge *Megmaradni* című, Magyarországról szóló nagyszabású munkájáról korábban hallottam ugyan, ám a kötetet nem volt alkalmam kézbe venni. Akkor kaptam fel ámulva a fejemet, amikor ez év márciusában a Hír TV *Vetítő* sorozatában a vele készített portréfilmet megnézhettem. Különösen is megkapónak éreztem, ahogyan Dalma asszony, Mádl Ferenc néhai köztársasági elnökünk özvegye beszámolt erről a könyvveléményéről és elmondta, hogy karácsonyra minden barátjának ezt a kötetet adta ajándékba. Úgy vélem, rajtam kívül mások is lehettek így ezzel.

Mostani számunkban olvashatnak a *Kortársunk*, *Erkel* című kötetéről, ám a szokásos könyvbemutató felül közreadjuk azt a tanulmányt is a könyvből, amely érdekesítően teszi egymás mellé Erkel Ferenc *Bánk bánját*, valamint Szörényi Levente *István, a király* című rockoperáját.

Nem folytatom, remélem, sikerült felcsigáznom olvasóink kíváncsiságát! ❖

WELTLER ILDIKÓ

A MAGYAR TÖRTÉNELEM EGY ANGOL SZEMÉVEL

Sir Bryan Cartledge 90. születésnapjára

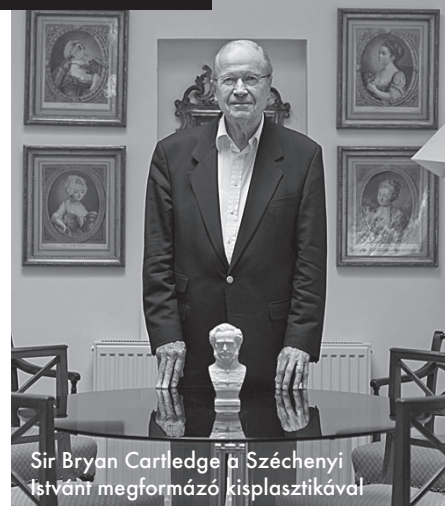
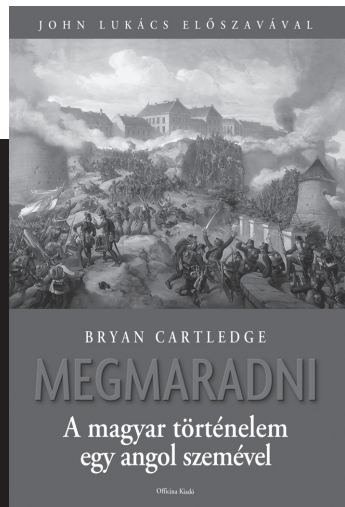
Bármily hihetetlen is, egy immár kilencvenedik életévében járó angol úriembernek köszönhetjük, hogy megszületett Magyarország történelmének egyik legátfogóbb, legtudományosabb és legértőbb leírása. Hogyan lehetséges ez? Ennek megértéséhez érdemes közelebb-ről megismernünk a szerző, Sir Bryan Cartledge hétköznapiak egyáltalán nem mondható életútját.

Az egykori brit diplomata, aki nem melleleg világszerte ismert történész és akadémikus is, még a második világháború előtt, 1931. június 10-én jött a világra. Neves intézményekben, egyebek mellett Cambridge-ben, Oxfordban, a Stanfordin és a Harvardon végezte tanulmányait, későbbi életútja során pedig tanított is e kiemelkedő intézmények falai között. Nagyszerű diplomáciai karrierje egy különleges esztendővel kezdődött, amikor is az egykori brit miniszterelnöknek és külügyminiszternek, Sir Anthony Edennek segített emlékiratai megírásában.

Jórészt ennek az élménynek a hatására segődött 1960-ban a brit diplomácia szolgálatába, s munkálkodott többek között Svédországban és a Szovjetunióban is, mielőtt 1977-ben a brit miniszterelnök közvetlen munkatársa lett. E minőségében először James Callaghan, majd Margaret Thatcher mellett szolgált. Az első nagyköveti megbízása 1980-ban éppen Magyarországra szólt, meghozza úgy, hogy ő maga kérte budapesti kiküldetését. Három évig látta el diplomáciai küldetését hazánkban, majd 1985 és 1988 között, éppen a hideghábo-

rú végének kényes éveiben, Nagy-Britannia moszkvai nagykövete lett. 1988-ban saját döntésre hagyta el a diplomáciai szolgálatot, hogy a könyvírásnak szentelhesse ideje jó részét és tehetségét. Az oxfordi Linacre College vezetője lett, ahol számtalan fontos könyv került ki a keze alól mind szerkesztőként, mind szerzőként. A lebilincselő személyiségként ismert Cartledge pályafutását e téren is osztatlan elismerés övezte. Miután 1996-ban nyugdíjba vonult, teljesen az írásnak

*A Megmaradni című
monumentális mű szerzője
hihetetlenül tájékozott
nemcsak a magyar
történelem, hanem
az irodalom és a kultúra
más területein is.*

*Sir Bryan Cartledge szerint
a megmaradás, a túlélés
nem passzív állapot, hanem
akarni kell, küzdeni kell érte.*

szentelte magát. Ennek köszönhetően született meg egyebek között a már említett nagylélegzetű műve a magyar történelemről.

Az a tény, hogy Sir Bryan Cartledge hét évet töltött el műve megalkotásával, jól mutatja, milyen alapos kutatás előzte meg az értékes tudományos művet. A magyar történelemről szóló könyv a szerzőnek (Magyarország „örök barátjának”, ahogyan ő nevezi magát) abból az elapadhatatlan érdeklődéséből született, amely hároméves nagykövetségi munkája során alakult ki benne. A könyv első angol kiadása *The Will to Survive: A History of Hungary* címmel 2006-ban, az 1956-os forradalom ötvenedik évfordulójának esztendejében jelent meg. Egészen elképesztő tény, hogy egy nagyobbrészt ismeretlen ország történelméről szóló könyvnek óriási sikerre lett angol nyelvterületen, s már a rákövetkező évben újra kiadták (sőt, később egy harmadik kiadást is megért). Természetesen a magyar fordítás sem várható sokáig magára, a hatszáz oldalas mű 2008-ban került a magyar olvasók kezébe *Megmaradni – A magyar történelem egy angol szemével* címmel. A hazai fogadtatás is egyértelmű sikertörténet volt, hamarosan következett a második kiadás, amely szintén gyorsan eltűnt a könyvesboltok polcairól.

A szóban forgó angol egyértelműen szerető szemmel nézi Magyarországot. Könyvére azonban nem csupán ezért várt egyöntetűen lelkes és pozitív fogadtatás hazánkban is. A sorain átütő nagyfokú empátia nem csorbítja a történész objektivitását. A tényeket mértani pontossággal kezeli, tárgyismerete alapos és kiterjedt, a történelmi személyiségekről árnyalt, sohasem sablonos képet fest. Cartledge hihetetlenül tájékozott nemcsak a magyar történelmet, hanem az irodalmat és a kultúra más területeit illetően is. Ritkaságszámba megy, hogy egy volt nagykövet beszéli a nyelvünket is, annak idején szorgalmasan végezte a Debreceni Egyetem kurzusait, sőt, még a Univer-

sity of Westminsteren is szerzett oklevelet magyar nyelvből.

Sokan értékelték már többé-kevésbé behatóan ezt a maradandó jelentőségűnek bizonyuló könyvet. Értékeinek érzékelésére talán az a legjobb, ha a jól ismert magyar gyökerű történésznek, John Lukacsnak a műhöz írt előszavából idézünk két gondolatot. „Természetes, hogy a nemzetek történelmét általában saját fiaik írják meg. Vannak azonban olyan példák is, amikor egy idegen rokonszenvező, érdeklődő tekintete olyan tisztánlátással hatol be események, bonyolult hajlamok és érzelmek vadonába, hogy többet sikerül elérnie, mint steril »tárgyilagosságot.«” „Már címében elárulja a szerző legfontosabb felismerését: a magyar

gyarok számára a történelmük. Azt is látta a nagykövetségen, hogy brit vendégei vajmi keveset tudnak Magyarországról. Először tehát úgy gondolta, nekik ír egy könyvet, később azonban már annak érdekében kívánt tenni valamit, hogy jobban megismerjék Nagy-Britanniában a magyar történelmet.

A *Megmaradni* című könyv Magyarország teljes történelmét átfogja, a népvándorlástól és a honfoglalástól kezdve egészen addig, amíg hazánk a NATO és az Európai Unió tagja nem lett. Külön érdekesség, hogy a zárófejezet eseményeit a szerző közelről látta, és az események jó néhány szereplőjét személyesen ismerte. A mű nemcsak történészi szempontból

kiemelkedő mű, hanem írói stílusa is olvasmányos, ötvözi az elbeszélést az elemzéssel és a történészi következtetésekkel.

Bryan Cartledge rengeteg forrást használt fel könyvéhez, és minthogy magas

szinten megtanult magyarul, azt is észrevette, ha egy forrás „ideológiai kényszerzubbonyt visel”, ahogyan ő fogalmazott. Minél többet olvasott, annál többet értett meg a magyarságról, és így alakult ki benne az a gondolat, hogy a magyar történelem legfőbb jellemzője a megmaradás ereje. Egy ország, semmihez sem hasonlító nyelvvel, amely nagy birodalmak között, ellenséges népek gyűrűjében, megszállások és leverett forradalmak sűrűjében, elveszített világháborúk során folyamatosan harcolt a megmaradásért, mongolok, törökök, németek, oroszok ellen. Egy népnek, amely történelme során szinte minden háborút elveszített, a fenn-

Mádl Dalma asszony a Hír TV Sir Bryan Cartledge élete című filmjében

Mádl Dalma

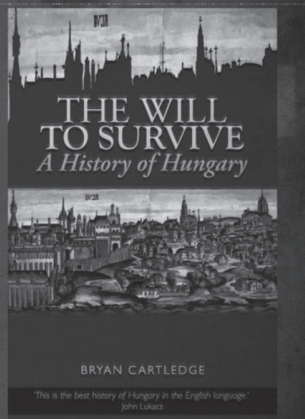
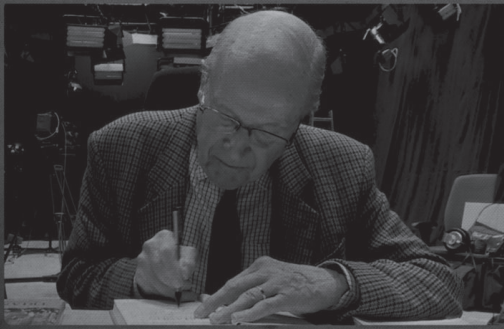
nemzet karakterének egyik legjellemzőbb vonása, hogy minden katasztrófa ellenére újra és újra sikerül megmaradnia, majd meglepő módon felemelkednie.”

A könyv megírása abból a felismerésből indult, hogy nagykövetségi munkássága idején Cartledge megértette, mennyire fontos a ma-

maradása nemhogy meglepő, hanem már-már a csodával határos, különösen úgy, hogy még nemzeti identitását, kultúráját és nyelvét is meg tudta őrizni. Mindezt megértve a címválasztás kézenfekvőnek bizonyult a szerző számára. Az angol cím, a túlélés akarása (*The Will to Survive*), különösen kifejező, a történész szerint

Képek a Hír TV
Sir Bryan Cartledge élete
című filmjéből

...how a small country, for much of its existence
equidistant between two empires, surrounded by hostile neighbours
and subjected to invasion and occupation, survived the frequent tragedies
of its eventful history to become a sovereign democratic republic
within the European Union.

MEGMARADNI

ugyanis a túlélés nem passzív állapot, hanem akarni kell, küzdeni kell érte.

Nyugodtan kijelenthetjük, hogy Sir Bryan Cartledge könyve csodálatos hozzájárulás Magyarország történelmének alapos hazai és nemzetközi megismertetéséhez. A világhírű angol történész azonban nem állt meg itt: e nagyszabású munkája után még egy kötetet szánt hazánknak, méghozzá történelmünk egyik fordulópontjának, XX. századi tragédiájának. Ezt a könyvét londoni kiadója felkérésére írta egy olyan sorozathoz, amely az első világháborút lezáró békerendszerről és annak következményeiről szól. Az ugyancsak tartalmas és alapos kötet *Károlyi & Bethlen: Hungary (Makers of the Modern World)* címmel jelent meg először, 2009-ben. A magyar fordítás ezúttal még gyorsabban érkezett: ugyanabban az évben hazánkban is megjelent a könyv *Trianon egy angol szemével* címmel (ezt is követte újabb kiadás). A mű, ahogyan címe is elárulja, a számunkra oly tragikus trianoni békediktátum körülményeit, okait és következményeit mutatja be. Amitől igazán különleges, az megint csak a minket szerető kívülálló szakmailag tárgyilagos, mégis empatikus tekintete. Hiába jelent már meg olyan sok minden magyarul e témáról, egy angol történész és egykori diplomata olyan nézőpontokat képes felvetni, olyan tényeket ismer, amelyekre egy magyar történésznek aligha lehet rálátása. Különösen érdekessé teszi tehát a művet, hogy Cartledge hazánkban eddig ismeretlen dokumentumok alapján mutatja be a győztesek érdekei által vezérelt döntéseik okait és következményeit.

Talán meglepő lehet magyar szemmel, hogy miért épp Károlyi Mihályt és Bethlen Istvánt látja az események főszereplőinek Cartledge. Ha azonban jobban belegondolunk, és megismerjük a szerző látásmódját, máris érthetőbb ez a szempont. Károlyit, akit ugyan méltat háborúellenes magatartásáért, nem tekinti igazi államférfinak, ráadásul azzal, hogy 1919-ben átadta a hatalmat a kommunistáknak, végzetesen befolyásolta a béketárgyalások kimenetelét. Az 1919-es események következménye az lett, hogy Magyarország nem kapott helyet annál

a tárgyalóasztalnál, amelynél a sorsáról döntöttek. A sokkal konzervatívabb Bethlennek ellenben, igazi államférfiként, az 1920-as években csodálatos módon sikerült talpra állítania Trianon romjaiból az országot. Fokozatosan elérte nemcsak azt, hogy a gazdaság újra erőre kapjon, hanem még a nemzetközi szintérré is sikerült visszavezetnie hazánkat.

Sir Bryan Cartledge művéből kiderül, hogy a győztes hatalmak politikusai voltaképp nem voltak ellenségesek Magyarország iránt, ám több mozzanat is hazánk ellen játszott. Először is Magyarország a vesztes oldalra került, és az öt övező győztes ország érdekei szemben álltak vele. Ezenkívül az államférfiak a tanácsadók jelentéseire támaszkodtak, a francia és az angol tanácsadóikban pedig nem kevés előítélet élt Magyarországgal szemben. Tovább rontotta a helyzetet a Kun Béla-féle köztársaság, amely miatt a magyar békeszerződés megtárgyalása a sor végére került. Addigra a résztvevők már belefáradtak a „békecsinálás-

ba”, gyorsan és meggondolatlanul döntöttek, s teljesen figyelmen kívül hagyták az etnikai kérdést. Sajnos, hazánkon már az sem segített, hogy később, a 30-as években Seton-Watson, aki régebbi magyarországi tartózkodása nyomán a béketárgyalásokon a legellenségesebb volt hazánkkal szemben, maga is elismerte, hogy Trianon nagy hiba volt. Ez a ránk nézve oly tragikus példa is jól mutatja Cartledge ama gondolatának mély igazságát, miszerint az államférfiak, a diplomaták és tanácsadók elfogultságai és tévedései túléltek őket. Éppen ezért egykor diplomataként is igyekezett szem előtt tartani, hogy olykor bizony egy döntésnek, amely esetleg nem látszik túlságosan fontosnak, több százezer ember viseli a következményeit.

Sir Bryan Cartledge magyarországi elismerését és hatását könyveinek többszöri kiadása mellett az is jelzi, hogy 2016-ban dokumentumfilm készült róla *Trianon – egy angol diplomata szemével* címmel. Hivatalos elismerésben is részesült: 2013-ban Lánchíd-díjat kapott a magyar külügyminisztériumtól. Ezt a külön-

leges kitérítést olyan embereknek ítélik oda, akik általános emberi értékek mellett kiemelkedő teljesítményt nyújtottak Magyarországnak külpolitikai érdekeinek érvényesítésében. Sir Bryan Cartledge pedig nem csupán diplomáciai tevékenységével, hanem könyvei révén a magyar történelem, kultúra és látásmód nyugati megismertetésével is messzemenően kiérdemelte ezt az elismerést. ♣

